

Honing- en Groenknolorchis in Lauwersmeer

De Lauwersmeer is vooral bekend vanwege de vogelrijkdom, maar herbergt ook talloze orchideeën. Rietorchis (*Dactylorhiza majalis praetermissa*) en Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*) maken in aantallen en verspreiding de dienst uit. Honingorchis en Groenknolorchis komen meer sporadisch voor. Landelijk gezien zijn zij de meest bijzondere.

Honingorchis (*Herminium monorchis*) in de Lauwersmeer is bekend vanaf de 70-er jaren van de vorige eeuw. Op zandige wadplaten van de voormalige Waddenzee zijn na afsluiting plaatselijk omstandigheden ontstaan die veel lijken op condities van vochtige duinvalleien; Honingorchis vestigt zich op kleine heuveltjes met vocht- en zoutgradiënten. Waar de bodem meer slik/klei bevat of zouter is, is de vegetatie geheel anders. Dit jonge landschap kende in 1980 - 2000 z'n toptijd. Op het 'Land van juffrouw Alie' groeiden toen tot meer dan 200 Honingorchissen. Daarna gaat de soort achteruit – vermoedelijk door een combinatie van verzuring, zodevorming en vermosing. In 2007 zijn er nog slechts tussen de 90 en 100 exemplaren. In 2011, 2012 en 2013 wordt geprobeerd de soort een boost te geven door bij natuurwerkdagen in november het terrein te maaien, maaisel af te voeren en de moslaag uit te harken. Zo krijg je weer een open vegetatie. De resultaten lijken veelbelovend, maar worden duidelijk beïnvloed door het klimaat – vooral door droogte.

Groenknolorchis (*Liparis loeselii*) komt in de Lauwersmeer ook op met vochtige duinvalleien vergelijkbare locaties voor. Altijd in kleinere aantallen, maar de trend lijkt sterk op die van de Honingorchis. De soort wordt eveneens snel zeldzamer. Boswachter Hans Gartner was dan ook erg blij toen hij in 2014 een nieuwe groeiplaats met circa 15 exemplaren vond: "Door voorzichtig maaibeleid en vershraling proberen we de soort te bevoorrechten, alhoewel de voortschrijdende successie en struweelvorming moeilijk te stoppen is."

Purmerbos is toplocatie voor varens

Floron-onderzoeker en varenspecialist Sipke Gonggrijp is laaiend enthousiast over het Purmerbos: "Dit bos is beslist het meest varenrijke bos van Noord-Holland". Koos Ballintijn die de flora van het bos sedert 2009 inventariseert, vestigde Sipke's aandacht op deze locatie en op 29.12.2014 treft hij er een varen aan die *Dryopteris pseudodisjuncta* lijkt te zijn – een soort zonder Nederlandse naam omdat hij hier niet eerder gevonden is. Een internationaal erkende autoriteit op vareng gebied,

C.R. Fraser Jenkins, bevestigt later de determinatie (en Koos vindt een tweede exemplaar op 16.02.2015). Sipke kreeg van Staatsbosbeheer toestemming in het hele bos naar varens te gaan zoeken. Mei 2015 meldt hij: "In totaal vond ik 216 varens uit het *Dryopteris affinis*-complex; meestal betreft dit *Dryopteris borrieri* en soms Geschubde mannetjesvaren in strikte zin (*Dryopteris affinis*)." Sinds een paar jaar neemt men aan dat het *D. affinis*-complex een viertal soorten heeft en *D. borrieri* bij ons het meest algemeen is. Op Sipke's lijst staan 23 varentaxa waarvan 11 taxa nieuw zijn voor de locatie; daaronder een tweede nieuwe soort voor Nederland: *Dryopteris kuratae*, een varen uit Japan.

Smalle ijzervaren (*Cyrtomium fortunei*), Olifantslurfvaren (*Dryopteris cycadina*), Herfstvaren (*Dryopteris erythrosora*) en Glansschildvaren (*Polystichum polyblepharum*) stammen eveneens uit Oost-Azië en zijn nog maar enkele keren in Nederlandse natuur gevonden. De sporen van die varens kunnen zich vanuit tuinen hebben verspreid. *Dryopteris kuratae* wordt nauwelijks verkocht; die soort en *Dryopteris pseudodisjuncta* zijn in het Purmerbos wellicht ont-

kiemd uit sporen die vanuit Schotland zijn overgewaaid. Sommige van de nieuwe soorten kunnen uit andere Nederlandse natuurgebieden stammen, bijv. Kamvaren (*Dryopteris cristata*), Eikvaren (*Polypodium vulgare*) en Brede eikvaren (*Polypodium interjectum*). Wat de herkomst ook is, het is duidelijk dat dit jonge bos op kleitaal van varens goede vestigingsmogelijkheden biedt.

Knopbies en Heidehommel in de Bruuk

In de Bruuk is in 2015 voor het eerst Knopbies gevonden en in 2013 Heidehommel. Ze maken dit juweeltje met Blauwgrasland, Heischraal grasland en potenties voor terugkeer van Kalkmoeras (Knopbiesverbond) weer iets completer. Een opsteker voor Staatsbosbeheer, zeker als deze zeldzaam geworden soorten kans zien zich duurzaam te vestigen. Knopbies (*Schoenus nigricans*) is afhankelijk van kalkhoudend grondwater en komt in het binnenland nauwelijks voor. De laatste voor Gelderland gedocumenteerde vondst van

Heidehommel (*Bombus humilis*) dateert uit 1965 bij Ede. Een foto van ecooloog Stijn Schreven toont de Heidehommel op Moeraskartelblad (www.natuurbericht.nl/?id=10664). Dat is één van zijn favoriete foerageerplanten en een soort die in de Bruuk met een enorme opmars bezig is. Stijn ontdekte deze hommel in de Bruuk samen met de programmamakers van het TV programma BuitenGewoon (weer te zien vanaf september op TV Gelderland). Het is een koningin; dus de kans bestaat dat die zich in het gebied gaat voortplanten. De soortenrijke flora van de Bruuk met vele bloeiende nectarplanten én de insectenfauna die daarop afkomt – zoals bijen, hommels, vlinders – is tot in september prachtig en 'live' vanaf de paden te bewonderen.

Honingorchis (boven)

Dryopteris kurate (onder)

(foto: Leon Luijten)

(foto: Sipke Gonggrijp)